Data publikacji: 24-04-2014

SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
VIII KADENCJA

Warszawa, dnia 24 kwietnia 2014 r. **Druk nr 617**

KOMISJA
USTAWODAWCZA

Pan
Bogdan BORUSEWICZ
MARSZAŁEK SENATU
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Na podstawie art. 85a ust. 3 pkt 1 Regulaminu Senatu Komisja Ustawodawcza wnosi o podjęcie postępowania w sprawie inicjatywy ustawodawczej dotyczącej projektu ustawy

o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw.

Do reprezentowania Komisji w dalszych pracach nad tym projektem ustawy upoważniony jest senator Andrzej Matusiewicz.

W załączeniu przekazuję projekt ustawy wraz z uzasadnieniem.

Przewodniczący Komisji
Ustawodawczej
(-) Piotr Zientarski

projekt

U S T A W A

z dnia

o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw

Art. 1. W ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.[1)]) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 78 § 2 otrzymuje brzmienie:

„§ 2. Sąd może cofnąć wyznaczenie obrońcy, jeżeli okaże się, że nie istnieją okoliczności, na podstawie których go wyznaczono. Na postanowienie o cofnięciu wyznaczenia obrońcy przysługuje zażalenie.”;

2) w art. 81 § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. Jeżeli w sytuacji określonej w art. 78 § 1, art. 79 § 1 i 2 oraz art. 80 oskarżony nie ma obrońcy z wyboru, prezes sądu właściwego do rozpoznania sprawy wyznacza mu obrońcę z urzędu. Na zarządzenie o odmowie wyznaczenia obrońcy przysługuje zażalenie.”.

Art. 2. W ustawie z dnia 21 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2013 r. poz. 395 i 765) art. 23 otrzymuje brzmienie:

„Art. 23. Obrońcę z urzędu wyznacza prezes sądu właściwego do rozpoznania sprawy. Na zarządzenie o odmowie wyznaczenia obrońcy przysługuje zażalenie.”.

[1)] Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 1999 r. Nr 83, poz. 931, z 2000 r. Nr 50, poz. 580, Nr 62, poz. 717, Nr 73, poz. 852 i Nr 93, poz. 1027, z 2001 r. Nr 98, poz. 1071 i Nr 106, poz. 1149, z 2002 r. Nr 74, poz. 676, z 2003 r. Nr 17, poz. 155, Nr 111, poz. 1061 i Nr 130, poz. 1188, z 2004 r. Nr 51, poz. 514, Nr 69, poz. 626, Nr 93, poz. 889, Nr 240, poz. 2405 i Nr 264, poz. 2641, z 2005 r. Nr 10, poz. 70, Nr 48, poz. 461, Nr 77, poz. 680, Nr 96, poz. 821, Nr 141, poz. 1181, Nr 143, poz. 1203, Nr 163, poz. 1363, Nr 169, poz. 1416 i Nr 178, poz. 1479, z 2006 r. Nr 15, poz. 118, Nr 66, poz. 467, Nr 95, poz. 659, Nr 104, poz. 708 i 711, Nr 141, poz. 1009 i 1013, Nr 167, poz. 1192 i Nr 226, poz. 1647 i 1648, z 2007 r. Nr 20, poz. 116, Nr 64, poz. 432, Nr 80, poz. 539, Nr 89, poz. 589, Nr 99, poz. 664, Nr 112, poz. 766, Nr 123, poz. 849 i Nr 128, poz. 903, z 2008 r. Nr 27, poz. 162, Nr 100, poz. 648, Nr 107, poz. 686, Nr 123, poz. 802, Nr 182, poz. 1133, Nr 208, poz. 1308, Nr 214, poz. 1344, Nr 225, poz. 1485, Nr 234, poz. 1571 i Nr 237, poz. 1651, z 2009 r. Nr 8, poz. 39, Nr 20, poz. 104, Nr 28, poz. 171, Nr 68, poz. 585, Nr 85, poz. 716, Nr 127, poz. 1051, Nr 144, poz. 1178, Nr 168, poz. 1323, Nr 178, poz. 1375, Nr 190, poz. 1474 i Nr 206, poz. 1589, z 2010 r. Nr 7, poz. 46, Nr 98, poz. 626, Nr 106, poz. 669, Nr 122, poz. 826, Nr 125, poz. 842, Nr 182, poz. 1228 i Nr 197, poz. 1307, z 2011 r. Nr 48, poz. 245 i 246, Nr 53, poz. 273, Nr 112, poz. 654, Nr 117, poz. 678, Nr 142, poz. 829, Nr 191, poz. 1135, Nr 217, poz. 1280, Nr 240, poz. 1430, 1431 i 1438 i Nr 279, poz. 1645, z 2012 r. poz. 886, 1091, 1101, 1327, 1426, 1447 i 1529, z 2013 r. poz. 480, 765, 849, 1262, 1247, 1282 i 1436 oraz z 2014 r. poz. 85 i 384.

Art. 3. W ustawie z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1247) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 1:

a) w pkt 23, w art. 80a:

– § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. Na wniosek oskarżonego, który nie ma obrońcy z wyboru, prezes sądu albo sąd wyznacza w postępowaniu sądowym obrońcę z urzędu, chyba że ma zastosowanie art. 79 § 1 lub 2 albo art. 80. W takim wypadku udział obrońcy w rozprawie głównej jest obowiązkowy.”,

– dodaje się § 4 w brzmieniu:

„§ 4. W wypadkach, o których mowa w § 1–3, odmowa wyznaczenia obrońcy z urzędu, dokonana przez prezesa sądu albo sąd, podlega zaskarżeniu.”,

b) uchyla się pkt 24;

2) w art. 18 uchyla się pkt 6.

Art. 4. Ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia, z wyjątkiem art. 3, który wchodzi w życie z dniem 1 lipca 2015 r.

U Z A S A D N I E N I E

1. Cel projektowanej ustawy

Projektowana ustawa o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, ma na celu dostosowanie systemu prawa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 października 2013 r. (sygn. akt K 30/11), stwierdzającego niezgodność art. 78 § 2 i art. 81 § 1 z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.; dalej jako: k.p.k.) z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej.

Sentencja rozstrzygnięcia została opublikowana w Dz. U. poz. 1262 (data publikacji: 29 października 2013 r.). Wyrok wraz z uzasadnieniem ukazał się w OTK ZU Nr 7A, poz. 98.

2. Przedmiot i istota wypowiedzi Trybunału Konstytucyjnego

2.1. Trybunał orzekł, że:

1) art. 78 § 2 k.p.k. w zakresie, w jakim nie przewiduje zaskarżenia postanowienia sądu o cofnięciu wyznaczenia obrońcy z urzędu, jest niezgodny z art. 78 w związku z art. 42 ust. 2 Konstytucji;

2) art. 81 § 1 k.p.k. w zakresie, w jakim nie przewiduje sądowej kontroli zarządzenia prezesa sądu o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu dla oskarżonego, który złożył wniosek w trybie art. 78 § 1 k.p.k., jest niezgodny z art. 42 ust. 2 w związku z art. 45 ust. 1 i z art. 78 Konstytucji.

2.2. Zgodnie z postanowieniem art. 78 § 1 k.p.k., oskarżony, który nie ma obrońcy z wyboru, może żądać, aby mu wyznaczono obrońcę z urzędu, jeżeli w sposób należyty wykaże, że nie jest w stanie ponieść kosztów obrony bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny. Zgłoszenie wniosku w tym przedmiocie skutkuje wydaniem przez prezesa sądu właściwego do rozpoznania danej sprawy zarządzenia o wyznaczeniu obrońcy z urzędu bądź też – w razie stwierdzenia, że sytuacja materialna oskarżonego nie uzasadnia przyznania mu obrońcy z urzędu – negatywnego rozstrzygnięcia w tym zakresie. Opisywana kompetencja prezesa sądu wynika z art. 81 § 1 k.p.k., o formie zarządzenia mowa zaś jest w art. 93 § 2 k.p.k.

Zasadność wyznaczenia oskarżonemu obrońcy może zostać zweryfikowana przez sąd, który władny jest cofnąć to wyznaczenie, jeżeli okaże się, że nie istnieją okoliczności, na

podstawie których przyznana została obrona z urzędu. Niemniej w takim wypadku nie mamy do czynienia z kontrolą zarządzenia prezesa w następstwie wniesienia środka zaskarżenia, lecz z własną kompetencją sądu (78 § 2 k.p.k.).

Natomiast o tym, że zarządzenie wydane w trybie art. 81 § 1 k.p.k. nie podlega zaskarżeniu (w szczególności zarządzenie negatywne dla oskarżonego) przesądza art. 459 § 1 w związku z art. 466 § 1 k.p.k. Ostatni z powołanych przepisów przewiduje bowiem, że regulacje dotyczące zażaleń na postanowienia stosuje się odpowiednio do zażaleń na zarządzenia, a art. 459 § 1 k.p.k. dopuszcza możliwość wniesienia zażalenia wyłącznie na postanowienia sądu zamykające drogę do wydania wyroku oraz na postanowienia, co do których ustawa wprost zastrzega prawo wywiedzenia środka zaskarżenia. W art. 81 § 1 k.p.k. prawo takie nie zostało jednak przyznane. Z tych samych powodów niedopuszczalne w świetle art. 459 § 1 k.p.k. jest również zażalenie na postanowienie sądu o cofnięciu wyznaczenia obrońcy.

2.3. Trybunał w pierwszej kolejności zajął się problemem braku możliwości zaskarżenia zarządzenia prezesa sądu jako poprzedzającego ewentualne rozstrzygnięcie z art. 78 § 2 k.p.k.

Trybunał podkreślił przede wszystkim, że ocena mechanizmu procesowego określonego w art. 81 § 1 k.p.k. przez pryzmat konstytucyjnych gwarancji prawa do obrony (art. 42 ust. 2 Konstytucji) prowadzi do wniosku, iż wyznaczenie obrońcy z urzędu jest rozstrzygnięciem o sposobie korzystania przez oskarżonego z prawa do obrony w wymiarze formalnym. Prezes sądu właściwego do rozpatrzenia sprawy, działając na podstawie art. 81 § 1 k.p.k., decyduje wobec tego o realizacji jednego z konstytucyjnych praw podmiotowych oskarżonego.

Co więcej: rozstrzygnięcie o przyznaniu albo odmowie przyznania obrońcy z urzędu oskarżonemu występującemu z wnioskiem w oparciu o art. 78 § 1 k.p.k. jest „sprawą” w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji. Prezes sądu decyduje tu o prawach konkretnego podmiotu przez zastosowanie odpowiednich norm prawnych. „Dokonując oceny wniosku oskarżonego, ubiegającego się o przyznanie mu obrońcy z urzędu z uwagi na brak możliwości poniesienia kosztów obrony z wyboru, prezes sądu rozstrzyga zarówno o formie korzystania z prawa do obrony, jak i w zasadniczym stopniu o tym, jak to prawo będzie realizowane. Wyznaczenie obrońcy oznacza bowiem ustanowienie procesowego przedstawiciela, którego głównym zadaniem jest ochrona oskarżonego w taki sposób, aby cele toczącego się procesu karnego zostały osiągnięte z poszanowaniem gwarancji prawa do obrony.”

Z tego więc punktu widzenia przyznanie niezamożnemu oskarżonemu obrońcy z urzędu powinno być przedmiotem rozpoznania przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Tymczasem rozstrzygnięcie podejmowane na podstawie art. 81 § 1 w związku z art. 78 § 1 k.p.k. pozostawione jest poza zakresem kognicji organu cechującego się przymiotami wymienionymi w art. 45 ust. 1 Konstytucji. Choć prezes sądu ma szczególny status z uwagi na powierzone mu zadania administracyjne i orzecznicze, to z oczywistych względów nie może być utożsamiany z sądem w ujęciu konstytucyjnym.

Jednocześnie Trybunał zauważył, że zaskarżalność rozstrzygnięć sądowych stanowi jedną z gwarancji przypisywanych do ogólnie sformułowanego prawa do sądu. W tym kontekście art. 45 ust. 1 Konstytucji traktować należy nie tylko jako prawo do sądowego wymiaru sprawiedliwości, czyli merytorycznego rozstrzygnięcia w zakresie praw jednostki, ale także jako prawo do sądowej kontroli takich rozstrzygnięć. Innymi słowy, rozstrzyganie po raz pierwszy kwestii mającej istotne znaczenie dla uprawnień określonego podmiotu musi podlegać weryfikacji, której źródłem jest wywiedziona z art. 45 ust. 1 Konstytucji zasada sprawiedliwości proceduralnej. „Prawo do zaskarżania orzeczeń, w taki sposób, w jaki zostało wyrażone w art. 78 Konstytucji, wzmacnia i rozwija gwarancje prawa do sądu (…). Uznanie danej kwestii za „sprawę", nawet jeżeli ma w ramach danego postępowania charakter wpadkowy, skutkuje zatem koniecznością zagwarantowania zaskarżalności wydanego w tym zakresie rozstrzygnięcia."

Trybunał zważył przy tym, że prawo, o którym mowa w art. 78 zdanie pierwsze Konstytucji, nie jest prawem absolutnym. Wspominając o możliwości wprowadzenia wyjątku od zasady zaskarżalności orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji, ustrojodawca nie sprecyzował co prawda katalogu sytuacji, w których jego zastosowanie jest dopuszczalne. Nie znaczy to wszakże, iż ustawodawcy pozostawiona została w tej mierze nieograniczona swoboda. Jakiekolwiek odstępstwa nie mogą z pewnością prowadzić do naruszenia innych norm konstytucyjnych, a tym bardziej całkowicie przekreślać samej zasady. Każdy wyjątek od zasady zaskarżalności powinien być spowodowany szczególnymi okolicznościami, które usprawiedliwiają pozbawienie strony środka odwoławczego. Wskazane jest ponadto, by tego typu rozwiązanie znajdowało legitymację w innych wartościach rangi konstytucyjnej.

Trudno jednak doszukać się odpowiedniego uzasadnienia dla wyłączenia zaskarżalności zarządzenia o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu. Nie przemawia za tym ani przesłanka sprawnego prowadzenia postępowania, ani też jego ważnego interesu czy szczególnego

charakteru. Łatwo za to znaleźć argumenty na rzecz dopuszczenia zażalenia na decyzję podejmowaną na podstawie art. 81 § 1 w związku z art. 78 § 1 k.p.k. Wiąże się to tak z samym sposobem wyznaczania obrońcy z urzędu, jak i z nie do końca jasno określonymi kryteriami oceny sytuacji majątkowej oskarżonego, która stanowi materialną przesłankę wyznaczenia obrońcy z urzędu. Dodatkowo za zaskarżalnością zarządzenia prezesa sądu o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu przemawiają argumenty natury pragmatycznej oraz systemowej. Po pierwsze, brak możliwości zakwestionowania takiego rozstrzygnięcia może pociągnąć za sobą daleko idące następstwa dla całego postępowania. Zarzut związany z odmową wyznaczenia obrońcy z urzędu może być bowiem podnoszony przez oskarżonego w apelacji (art. 447 § 3 k.p.k.), co – w wypadku jego uwzględnienia – prowadzić może do konieczności powtórzenia procesu. Sądowa kontrola rozstrzygnięcia podejmowanego na podstawie art. 81 § 1 k.p.k., zapewniona dopiero na kolejnym etapie instancyjnym, jest przez to nieefektywna. Po drugie, w postępowaniu cywilnym negatywne orzeczenie w sprawie ustanowienia adwokata lub radcy prawnego (i to w sytuacji, gdy wydaje je sąd) podlega zaskarżeniu w drodze zażalenia. Skoro rozstrzygnięcia dotyczące przyznania pełnomocnika z urzędu w procedurze cywilnej podlegają merytorycznej kontroli sądu, to tym bardziej sądowa weryfikacja powinna dotyczyć analogicznych zagadnień na gruncie procesu karnego.

Reasumując: określenie sposobu realizacji przez oskarżonego prawa podmiotowego do obrony dotyczy jednej z podstawowych gwarancji wyznaczających jego status w ramach postępowania karnego. Rozstrzygnięcie tej kwestii nie może być traktowane jako całkowicie uboczne w stosunku do toczącego się postępowania w sprawie. Wręcz przeciwnie, przesądza ono o tym, jak to postępowanie będzie przebiegało, co najmniej w jego sferze formalnej. Przyznanie bądź nieprzyznanie obrońcy z urzędu niezamożnemu oskarżonemu nie może być więc klasyfikowane jako czynność dodatkowa wobec rozstrzyganej sprawy, a przez to nienależąca do aktów dokonywanych w ramach sprawowania wymiaru sprawiedliwości. Dlatego Trybunał uznał, że pozbawienie oskarżonego możliwości uruchomienia sądowej kontroli zarządzenia prezesa sądu o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu narusza art. 42 ust. 2 w związku z art. 45 ust. 1 i z art. 78 ustawy zasadniczej.

Powyższe uwagi znajdują także zastosowanie w odniesieniu do regulacji z art. 78 § 2 k.p.k., z tym jedynie zastrzeżeniem, że w tym wypadku spełniony został wymóg takiego ukształtowania procedury, które zapewnia udział sądu w decydowaniu o sposobie realizacji prawa podmiotowego, jakim jest prawo do obrony. Natomiast nie można tutaj mówić

o uczynieniu zadość zasadzie sprawiedliwości proceduralnej, będącej komponentem prawa do sądu. Nade wszystko jednak nie da się wskazać racji, które mogłyby w sposób konstytucyjnie satysfakcjonujący uzasadniać wyłączenie zasady zaskarżalności względem postanowienia sądu o cofnięciu wyznaczenia obrońcy z urzędu. Jak skonstatował Trybunał, rozstrzygnięcie sądu przewidziane w art. 78 § 2 k.p.k. oddziałuje bezpośrednio na tę sferę uprawnień oskarżonego, które wynikają z gwarancji prawa do obrony. W związku z tym orzeczenie to musi podlegać merytorycznej weryfikacji i nie może być objęte wyjątkiem, o którym mowa w art. 78 zdanie drugie Konstytucji.

3. Różnice między dotychczasowym a projektowanym stanem prawnym

Mając na względzie formułę rozstrzygnięcia (tzw. wyrok zakresowy), jak również wagę konstytucyjnych wartości, o których mowa w uzasadnieniu orzeczenia wydanego w sprawie K 30/11, proponuje się nadanie nowego brzmienia art. 78 § 2 oraz art. 81 k.p.k. W treści obu tych przepisów wyraźnie wskazane zostanie prawo do wywiedzenia zażalenia na zarządzenie tudzież postanowienie, którym prezes sądu lub sąd negatywnie przesądził o możliwości korzystania przez oskarżonego z pomocy obrońcy z urzędu.

W przekonaniu projektodawcy takiej samej korekty wymaga art. 23 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2013 r., poz. 395 z późn. zm.; dalej jako: k.p.s.w.), ponieważ przepis ten wywołuje identyczne zastrzeżenia co art. 81 § 1 k.p.k. Otóż, stosownie do powołanego art. 23 k.p.s.w., obrońcę z urzędu wyznacza prezes sądu właściwego do rozpoznania sprawy. Zgodnie zaś z art. 22 (zdanie pierwsze) k.p.s.w., obrońcę z urzędu wyznacza się na wniosek obwinionego, który nie ma obrońcy z wyboru, jeżeli wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości, a obwiniony w sposób należyty wykaże, że nie jest w stanie ponieść kosztów obrony bez poważnego uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny. W myśl zdania drugiego, przepis art. 78 § 2 k.p.k. (instytucja cofnięcia wyznaczenia obrońcy z urzędu przez sąd) stosuje się. Jednocześnie art. 103 k.p.s.w. przesądza, że zażalenie przysługuje w wypadkach wskazanych w ustawie. Przysługuje ono stronom, a także osobie, której postanowienie, zarządzenie lub inne czynności bezpośrednio dotyczą (nawiasem mówiąc: na mocy odesłania z art. 109 § 2 k.p.s.w. w procedurze wykroczeniowej stosuje się również art. 466 k.p.k.).

Innymi słowy, w postępowaniu w sprawach o wykroczenia rozstrzygnięcia odpowiadające tym, które mogą zapaść na podstawie art. 78 § 2 i art. 81 § 1 k.p.k., też nie podlegają

zaskarżeniu. Wprawdzie Trybunał Konstytucyjny nie zajmował się rozwiązaniami procedury wykroczeniowej, aczkolwiek nie oznacza to, że postępowania w sprawach o wykroczenia dotyczą jakieś inne reguły, gdy chodzi o zachowanie standardów z art. 42 ust. 2, art. 45 ust. 1 i art. 78 Konstytucji. Nie wolno przecież zapominać, że wedle ugruntowanego orzecznictwa konstytucyjnego, prawo do obrony przysługuje jednostce we wszelkich postępowaniach o charakterze represyjnym (np. w postępowaniu dyscyplinarnym czy chociażby właśnie w postępowaniu w sprawach o wykroczenie), a nie wyłącznie w procesie karnym – zob. też wywód w pkt 3.3. uzasadnienia wyroku.

Wobec tego w pełni zasadne staje się dokonanie nowelizacji także w tym zakresie. Zgodnie z propozycją zawartą w art. 2 projektu, dotychczasowe brzmienie wymienionego już art. 23 miałoby zostać uzupełnione o stwierdzenie, że na zarządzenie o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu przysługuje zażalenie. Co się tyczy z kolei samego art. 22 k.p.s.w., to przepis ten nie wymaga interwencji ustawodawcy, gdyż problem zaskarżalności postanowień wydawanych na zasadzie stosowania regulacji z art. 78 § 2 k.p.k. zostanie rozwiązany przez nowelizację tego ostatniego przepisu.

Z uwagi na to, że z dniem 1 lipca 2015 r. wejdzie w życie ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1247; dalej jako ustawa zmieniająca), za sprawą której zmodyfikowane zostanie brzmienie art. 81 § 1 k.p.k., zachodzi ponadto konieczność nowelizacji tej ustawy. Wiąże się to nie tylko z tym, że w treści art. 81 § 1 nie zastrzeżono prawa do wniesienia zażalenia, lecz również z faktem, że w nowym stanie prawnym o tym, czy wniosek o wyznaczenie obrońcy zgłoszony w trybie art. 78 § 1 k.p.k. zasługuje na uwzględnienie, ma rozstrzygać prezes lub referendarz sądowy. Niezależnie zatem od tego, że wraz z wejściem w życie powołanej ustawy nowelizującej zmianie ulegnie zakres zastosowania art. 78 § 1 k.p.k. (przepis ten będzie bowiem dotyczył jedynie prawa przysługującego niezamożnemu podejrzanemu, tzn. osobie, przeciwko której toczy się postępowanie przygotowawcze, natomiast na etapie postępowania sądowego podstawę dla wystąpienia z wnioskiem o wyznaczenie obrońcy stanowić będą nowe jednostki redakcyjne: art. 80a § 1–3 k.p.k.), rozstrzyganie o konstytucyjnym prawie podmiotowym, jakim jest prawo do obrony, nadal pozostanie w gestii organu, który nie wykazuje immanentnych cech sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji). W dalszym ciągu więc, a może nawet w jeszcze większym stopniu, jeśli uwzględni się różnicę między statusem prezesa sądu

i referendarza sądowego, aktualne byłyby zarzuty sformułowane pod adresem art. 81 § 1 k.p.k. w obowiązującym brzmieniu.

W ocenie projektodawcy celowe staje się w związku z tym dokonanie zmian w ustawie zmieniającej. Mianowicie: jak już nadmieniono wyżej, na podstawie art. 80a wyznaczany ma być obrońca z urzędu na etapie postępowania przed sądem. Według § 1, orzekanie w tym przedmiocie zostanie powierzone samemu sądowi, a poza tym stosowne zarządzenia mieliby wydawać prezesi sądów oraz referendarze sądowi. Jedyną zaś przesłanką (pozytywną) ma być złożenie wniosku przez oskarżonego. Na gruncie tego przepisu sytuacja majątkowa oskarżonego nie będzie więc badana i w konsekwencji wyeliminowany zostanie element ocenny, z którym mamy do czynienia w art. 78 § 1 k.p.k. (zarówno w obecnym brzmieniu, jak i w tym, które będzie obowiązywało od dnia 1 lipca 2015 r.) czy też w art. 22 zdanie pierwsze k.p.s.w. Podobnie skądinąd uregulowana ma zostać kwestia wyznaczania obrońcy z urzędu w celu dokonania określonej czynności procesowej w toku postępowania sądowego (§ 2 dodawanego art. 80a). Nieco inaczej ma się za to rzecz z art. 80a § 3, gdzie ustawodawca posłużył się klauzulą generalną („Ponowne wyznaczenie obrońcy w trybie, o którym mowa w § 1 i 2, jest dopuszczalne jedynie w szczególnie uzasadnionych wypadkach.”).

Zważywszy z jednej strony argumenty przytoczone w uzasadnieniu rozstrzygnięcia z dnia 8 października 2013 r., a z drugiej to, jak szeroki zakres uznania pozostawiony organowi właściwemu w kontekście ponownego wyznaczenia obrońcy (art. 80a § 3), proponuje się, po pierwsze, by rozpoznawaniem wniosków o wyznaczenie obrońcy w postępowaniu przed sądem zajmował się tylko prezes sądu lub sąd (art. 3 pkt 1 lit. a tiret pierwsze) oraz aby decyzje odmowne tych organów podlegały zaskarżeniu (art. 3 pkt 1 lit. a tiret drugie). Po drugie, projekt zakłada, że art. 81 k.p.k. i art. 23 k.p.s.w. nie będą ponownie nowelizowane ustawą zmieniającą, wobec czego o wyznaczeniu obrońcy z urzędu w fazie postępowania przygotowawczego (art. 78 § 1 k.p.k. i art. 22 k.p.s.w.) wciąż rozstrzygać będzie wyłącznie prezes sądu – art. 3 pkt 1 lit. b oraz pkt 2 projektowanej ustawy. Rezygnacja z przyznania kompetencji do wyznaczania obrońcy z urzędu referendarzom sądowym pozwoli uniknąć trudności, jakie wiązałyby się z wprowadzeniem w tym miejscu instytucji sprzeciwu, czyli środka, którego skuteczne wniesienie i tak prowadziłoby zawsze do obalenia zarządzenia referendarza (por. art. 1 pkt 30 ustawy zmieniającej, w zakresie dotyczącym dodawanego art. 93a § 3 zdanie trzecie), a tym samym wywoływałoby potrzebę wydania odpowiedniego zarządzenia przez prezesa sądu, od którego to musiałoby przecież znowu służyć zażalenie.

Proponowane zmiany – co warto na koniec zaakcentować – będą miały wpływ na prawa oskarżonych w postępowaniu o przestępstwo skarbowe lub o wykroczenie skarbowe, a także na prawa podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej, jako że do nich stosuje się odpowiednio przepisy k.p.k. (zob. art. 113 § 1 oraz art. 125 § 1 ustawy z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy, Dz. U. z 2013 r. poz. 186, z późn. zm.). Analogicznie przedstawia się osób, do których stosuje się art. 20 § 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2014 r. poz. 382).

4. Skutki projektowanej ustawy

Projekt przewiduje uzupełnienie o gwarancje zaskarżalności zarówno przepisów, które zostały skontrolowane przez sąd konstytucyjny, jak i tych, które – z racji podobieństwa regulacji – niechybnie również zostałyby pozbawione domniemania konstytucyjności. Wobec tego skutkiem prawnym tej nowelizacji będzie osiągnięcie stanu zgodności z Konstytucją w szerszym nawet zakresie niż wynikałoby to z samej sentencji wyroku wydanego w sprawie K 30/11.

Projektowana ustawa może przyczynić się do wzrostu wydatków budżetu państwa w części 15. Sądy powszechne, jednak precyzyjne określenie skali tego wzrostu nie jest możliwe z uwagi na to, że ostatecznie decydująca w tej mierze będzie liczba negatywnych rozstrzygnięć wydawanych w sprawie wyznaczenia obrońcy z urzędu bądź też postanowień sądu o cofnięciu wyznaczenia obrońcy z urzędu oraz liczba zażaleń wnoszonych od tego typu zarządzeń czy orzeczeń. Niemniej można założyć, że ewentualne wydatki z tego tytułu znajdą pokrycie w zaplanowanych środkach budżetowych.

Wejście w życie rozwiązań zawartych w projekcie nie wpłynie natomiast na wydatki innych jednostek sektora finansów publicznych, w tym zwłaszcza jednostek samorządu terytorialnego. Zmiana k.p.k., k.p.s.w. oraz ustawy zmieniającej nie będzie miała także skutków w sferze związanej z funkcjonowaniem przedsiębiorstw.

5. Oświadczenie o zgodności z prawem Unii Europejskiej

Zakres przedmiotowy projektowanej ustawy nie jest objęty prawem Unii Europejskiej.